

Indledningen er redigeret af Steen Tullberg og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved ph.d. Jens Rasmussen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Allerunderdanigst Erklæring af Pastor N. F. S. Grundtvig”

ved Jon Tafdrup

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Om den Clausenske Injurie-Sag (1831)
 - 2.1 Ønsket om dannelse af en fri menighed i 1831
- 3 Hvorfor trykke teksten i 1836?
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

Sidst i november 1831 fik Frederik 6. af sæbemester J. Madsen og skomagermester L.C. Aborre overrakt en ansøgning støttet af ca. 160 personer om tilladelse til at træde ud af den danske statskirke og danne en fri dansk og tysk menighed med Grundtvig og Lorenz Siemonsen som præster. Det var tanken, at Frederiks Tyske Kirke på Christianshavn (fra 1901: Christians Kirke), hvor Siemonsen siden 1827 havde virket som kateket ved den tyske friskole og senere også som præst, skulle danne de fysiske rammer for menigheden. Vedlagt ansøgningen var to erklæringer, en fra Siemonsen og en fra Grundtvig, hvori de udtalte deres villighed til at påtage sig embedet for “de gammeldags Lutherske Christne”, som Grundtvig udtrykker det (sp. 522).

Under overskriften “Allerunderdanigst Erklæring af Pastor N. F. S. Grundtvig” blev tilsagnet trykt næsten fem år senere, den 14. august 1836, i tidsskriftet *Nordisk Kirke-Tidende*, nr. 33. Den direkte årsag var, at Siemonsen på dette tidspunkt havde forladt København, da han var blevet udnævnt til sognepræst i Husby i Sydslesvig. Udgiveren af *Nordisk Kirke-Tidende*, J.C. Lindberg, valgte i den forbindelse at opridse Siemonsens hidtidige levnetsløb som en føljeton over tre numre (Lindberg 1836).

Særlig vægt lagde han på sagen om udtrædelse af statskirken, som den havde udspillet sig i 1831, og for “nærmere at belyse hvorledes det gik med den allerunderdanigste Ansøgning om fri Menighed” vil han tillige trykke “alle didhørende Actstykker” (sp. 510) – herunder selvfølgelig Grundtvigs erklæring og det endelige afslag på ansøgningen fra Danske Kancelli meddelt den 2. februar 1832 (sp. 527 f.).

2 Om den Clausenske Injurie-Sag (1831)

I sin erklæring til kongen skriver Grundtvig, at for at begrunde den foreslåede adskillelse mellem de gammeldags troende og de nymodens vedlægger han et “lidet Skrift: ‘Om den Clausenske Injurie-Sag’, hvori jeg sidst og kortest har stræbt at klare det sørgelige Forhold” (sp. 523). Den omtalte pjece på 16 sider var kommet i begyndelsen af november 1831.

Baggrunden for dette skrift trækker tråde tilbage til Grundtvigs polemik mod teologiprofessor H.N. Clausen i 1825. I efterspillet dertil var Grundtvig i 1826 blevet idømt livsvarig censur, og af den grund havde han ikke blandet sig væsentligt i den kirkepolitiske debat, som udspilledes efterfølgende. Det havde imidlertid Lindberg, der ligesom Grundtvig tilhørte flokken af gammeldags lutherske kristne, som højlydt og vedvarende opponerede mod statskirken, rationalismen og i særdeleshed H.N. Clausen med beskyldninger om, at han udbredte en falsk lære uden rod i kirkens bekendelsesskrifter (om Lindbergs ageren i kirkekampen, se Baagø 1958, s. 55-204). Clausen betragtede de gentagne angreb på hans teologiske virke som injurier. Han klagede i januar 1831 sin nød til direktionen for universitetet, som støttede ham og videresendte klagen til kancelliet. Ønsket fra Clausens side var, at der blev nedsat en fagkyndig kommission, der skulle tage stilling til, om han havde overtrådt sine akademiske beføjelser (Clausen 1831, s. 13). Alternativet for Clausen havde været at anlægge en civil injuriersag ved en almindelig domstol, som dog ikke havde kunnet forholde sig til de teologiske aspekter i sagen.

Kancelliet støttede imidlertid ikke hans forslag om at nedsætte en kommission, hvad der blev meddelt den 27. september (Glædemark 1948, s. 39). Herefter udsendte han et allerede forberedt skrift *Om Injuriantens og den Injurieredes Stilling i Danmark*, hvori var optrykt henvendelsen til universitetsdirektionen samt yderligere overvejelser om trykkefrihedsspørgsmålet. Det er dette skrift, der får Grundtvig til at bryde sin selvvalgte tavshed i kirkekampen med udsendelsen af *Om den Clausenske Injurie-Sag*. En grundigere indføring i dette skrift kan læses i *Grundtvigs Værkers* indledning til skriftet [her](#) (Thaulow 2018).

2.1 Ønsket om dannelse af en fri menighed i 1831

Ideen om at danne en frimenighed uden for statskirken var groft sagt næste skridt i den kirkekamp, der var indledt i 1825. I *Om den Clausenske Injurie-Sag* nævner Grundtvig, hvordan han i *Kirkens Gienmæle* (1825) havde argumenteret for, at Clausen og rationalisterne måtte forlade statskirken, når de forkyndte en vranglære; imidlertid var dette ønske aldrig realisabelt, så nu var han kommet til den overbevisning, at det kunne virke den anden vej rundt, således at det skulle tillades ham og “andre *gammeldags Christne at gaae ud, og dyrke vor Gud paa god gammel*

christelig og luthersk Viis” (Grundtvig 1831, s. 8). Endnu stod argumentet om, at statskirken kunne rumme både ‘de nye’ og ‘de gamle’ fx ved indførelsen af sognebåndsløsning ikke som det centrale i Grundtvigs offentlige kirkepolitiske synspunkt. Han erklærer i stærke vendinger, at “*enten* maa en kirkelig Skilsmisse finde Sted, eller ogsaa maa Et af To: *Luthers Tro* eller *Clausens Lærdom* forgaae!” (s. 14).

En grundlæggende modsætning mellem ham og Clausen opstiller Grundtvig desuden, når han klandrer ham for at være øm over sin “*videnskabelige Frihed*”, men “aldrig nævner den *Samvittigheds-Frihed*, som baade er af langt mere ubetinget Vigtighed, og er Millioners Trang” (s. 13). Begrebet ‘samvittighedsfrihed’ skal forstås som ånds- og trosfrihed, dvs. frihed til religionsudøvelse for menigheder samt frihed for den enkelte til at følge sin samvittighed i trosspørgsmål. I erklæringen til kongen udtrykker han det således, at udtrædelsen fra statskirken er “uundgaaelig nødvendig”, såvel for “borgerlig Enigheds og fri Videnskabeligheds, som for den Christelige Samvittigheds-Friheds og den menneskelige Ærligheds Skyld” (sp. 523), altså både af hensyn til dem med Clausens kirke- og kristendomssyn og tilhængerne af Grundtvig og Lindbergs.

Selvom tilladelsen til etablere en frimenighed ikke kunne imødekommes, fik Grundtvig efter yderligere pres på biskop P.E. Müller i marts 1832 ved kongelig resolution tilladelse til holde aftensangsgudstjenester i Frederiks Tyske Kirke uden dog at kunne forrette sakramenterne eller afholde kirkelige handlinger (Rasmussen 1999, s. 145). Denne ordning fortsatte, indtil Grundtvig i 1839 fik embede som præst i Vartov.

3 Hvorfor trykke teksten i 1836?

For Lindberg kan det have givet god mening, at minde *Nordisk Kirke-Tidendes* læsere om forløbet i kirkekampen, som fortsatte ufortrødent efter 1831; Clausen vedblev også at være en central figur og skydeskive i den debat (se fx Thaulow 2019 [her](#)). Fra 1832 blev ideen om sognebåndsløsning et hovedpunkt for de gammeldags troende, og Grundtvig argumenterer i disse år for vidtrækkende frihed inden for statskirkens rammer både i forhold til dogmatik og liturgisk praksis (se fx Tullberg 2016 [her](#)). I 1838 lykkedes det første gang at få et andragende om sognefrihed behandlet ved stænderforsamlingen, hvor det dog blev nedstemt. Loven om sognebåndsløsning blev først vedtaget i 1855.

4 Anvendt litteratur

- Baagø, Kaj (1958) *Magister Jacob Christian Lindberg. Studier over den grundtvigske bevægelses første kampe*. København.
- Clausen, H.N. (1831) *Om Injuriantens og den Injurieredes Stilling i Danmark. Et Ord til nærmere Overveielse*. København.
- Glædemark, H.J.H. (1948) *Kirkeforfatningsspørgsmaalet i Danmark*

indtil 1874. En historisk-kirkeretlig studie. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1825) *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H. N. Clausen.* København.
- Grundtvig, N.F.S. (1831) *Om den Clausenske Injurie-Sag.* København.
- Lindberg, J.C. (1836) “Kirkelige Efterretninger. Christianshavn” i *Nordisk Kirke-Tidende*, nr. 32, 7. august, sp. 501-511; nr. 33, 14. august, sp. 519-528; nr. 34, 21. august, sp. 529-538. København.
- Rasmussen, Jens (1999) *J.P. Mynster. Sjællands biskop 1834-1854.* Odense.
- Thaulow, Vanja (2018) “Indledning til Om den Clausenske Injurie-Sag” i *Grundtvigs Værker*, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).
- Thaulow, Vanja (2019) “Indledning til Om Sogne-Baadets Lösning og Hr. Professor Clausen & Professor Clausens Kneps ad Sogne-Baadets Lösning” i *Grundtvigs Værker*, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).
- Tullberg, Steen (2016) “Indledning til Den Danske Stats-Kirke upartisk betragtet” i *Grundtvigs Værker*, udg. af Center for Grundtvigforskning ved Aarhus Universitet (www.grundtvigsværker.dk).